

Primele opt serii ale acestei cronici au fost publicate anual, începînd din anul 1981, în nr. 4 al acestei reviste; seria a IX-a apare în fasciculul precedent (1—2) din acest an.

GENERALITĂȚI

528. Emilia Doruțiu—Boilă, *Despre cărămizile cu ștampilă ale legiunii V Macedonica și XI Claudia la Dunărea de Jos și pe litoralul nordic al Mării Negre*, SCIVA, 41, 1990, 3—4, p. 251—271; a se vedea și studiul lui T. Sarnowski, *Das römische Heer im Norden des Schwarzen Meeres*, *Archeologia* (Varșovia), 38, 1988, p. 61—98.

529. A. Rădulescu, Maria Bărbulescu, Livia Buzoianu, Nicolae Cheluță—Georgescu, *Importuri amforice la Albești (jud. Constanța)*: *Sinope*, Pontica, 21—22, 1988—1989, p. 23—90.

530. Em. Popescu, *Griechische Inschriften, in Quellen zur Geschichte des frühen Byzanz (4.—9. Jahrhundert)* (edd. F. Winkelmann și W. Brandes) (*Berliner Byzantinische Arbeiten* 55), Berlin, 1990, p. 81—105; H. Mihăiescu, *Latineische Inschriften*, ibidem, p. 106 sqq.

531. Adela Paki, *Populația de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa (II)*, SCIVA, 41, 1990, 2, p. 149—163 (prima parte publicată în SCIVA, 39, 1988, 4, p. 355—368).

532. Cl. L. Băluță, *Lămpile antice de la Muzeul de istorie Sibiu*, *Apulum*, 26, 1989 (1990), 237—262 (unele poartă ștampile).

Inscripții recent descoperite sau revizuite

533—537. Monumente epigrafice inedite din Apulum: H. Ciugudean — Cl. L. Băluță, *Apulum*, 26, 1990, p. 207—212. Se păstrează la Muzeul Unirii, Alba Iulia.

533. *Apulum*. Bază de statuie descoperită întîmplător (anul 1983), pe „Platoul Romanilor”; calcar (cariera de la Ighiu): pe latura dreaptă sculptată o patera, pe cea stîngă oenochoe. Dimensiuni: $0,94 \times 0,55 \times 0,43$ m. Cîmpul inscripției: $0,78 \times 0,40$ m; litere înalte între 5—5,5 cm; ligaturi (r. 2 $P+H+R$, 8 $V+E+R$, $N+T$; E redat II).

H. Ciugudean — Cl. L. Băluță, *loc. cit.*, p. 207—208, nr. 1, fig. 1 (desen).

I(ovi) O(plimo) M(aximo)

*M. Arrani-
us Epaphro-
ditus*

5 *et Arra-
nius Ni-
ger, filiu-
s, posuerunt*

534. *Apulum*. Bază de statuie descoperită în aceleași împrejurări cu precedentă; calcar de Ighiu; pe fața dreaptă este reprezentată o patera, pe cea stîngă o oenochoe, sub inscripție un trident și doi delfini. Dimensiuni: $1,17 \times 0,57 \times 0,45$ m. Cîmpul inscripției: $1,00 \times 0,39$ m; litere înalte de 6—7,5 cm.

H. Ciugudean — Cl. L. Băluță, *loc. cit.*, p. 208—209, nr. 2, fig. 2 (desen).

I(ovi) O(plimo) M(aximo)

*C. Vibi-
us Nic-
ostra-*

5 *lus
v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

535. *Apulum*. Bază de statuie din calcar de Ighiu; descoperită în 1984 la lucrările de ameliorare din zona Partoș. Dimensiuni: $0,72 \times 0,54 \times 0,44$ m. Cîmpul inscripției: $0,33 \times 0,34$ m; litere înalte de 5,5 cm; ligaturi (r. 3 $E+D$, 4 $T+H$ și $N+E$).

H. Ciugudean — Cl. L. Băluță, *loc. cit.*, p. 209, nr. 3, fig. 3 (desen).

C(h)restus Zo-
ili ex voto
pro filio De-
mosthene

5 *TE.L.M.S.*

Editorii propun a întregi literele păstrate din ultimul rând *te(stamento)*, ceea ce nu ni se pare potrivit.

536. *Apulum.* Fragment de monument funerar din piatră calcaroasă, descoperit în 1987 în cimitirul ortodox de pe Dealul Furcilor; rămas în același loc. Dimensiuni: 1,86 × 0,86 × 0,80 m. Litere înalte de 6 — 6,5 cm.

H. Ciugudean — Cl. L. Băluță, *loc. cit.*, p. 209—211, nr. 4, fig. 4 (desen).

[D(is)] M(anibus)
... *on(ius)*
... *b(ene)f(iciarius)*
[... v]ix(it)
5 *[annis] LIII*
... *ia*
... *ni*
... *ar*

537. *Apulum.* Colonetă descoperită în 1984 în Partoș. $\bar{I} = 0,15$, diam. = 0,13 m. Litere înalte de 1,5 — 2 cm.

H. Ciugudean — Cl. L. Băluță, *loc. cit.*, p. 211—212, nr. 5, fig. 5—6 (foto, desen).

Flavinus
Castor a(ram) v(ovit)(?) (ab?)
iuso Erculis

538. *Apulum.* Ștampile de produse ceramice de serie: torți de amforă cu ștampilele Δ *IONYCOFE/NOYC* și *HPAKAA*; 2 exemplare de opaițe cu ștampila *C.P.V.* (cf. SCIVA, 40, 1989, 4, p. 395, nr. 487); fragment de vas cu grafit (nesemnificativ).

V. Moga, *Apulum*, 26, 1989 (1990), p. 201—206, nr. 1—5.

539. *Apulum.* Două fragmente de inscripții și țigle ștampilate ale legiunii XIII Gemina⁹ în Muzeul din Oradea:

S. Dumitrașcu — V. Moga, *Apulum*, 26, 1989 (1990), p. 176 — 177.

540—543. *Ampelum.* Un nou lot de monumente epigrafice, descoperite în 1988, cu ocazia unor lucrări edilitare; acum în Muzeul din Zlatna:

I. T. Lipovan, SCIVA, 41, 1990, 1, p. 67—82 (seria precedentă s-a publicat în SCIVA, 39, 1988, 1, p. 59—71).

540. *Ampelum.* Altar votiv din calcar. Dimensiuni: 1,07 × 0,57 × 0,40 m. Litere înalte de 4 — 7 cm; în 4. r. ligatura *B + F*.

I. T. Lipovan, *loc. cit.*, p. 67—69, nr. 1, fig. 1 (foto, desen).

I(ovi) O(ptimo) M(aximo)
T. Aurelius
Diocles,
b(ene)f(iciarius) proc(uratoris)

Dedicantul este cunoscut dintr-o altă inscripție de la Ampelum (IDR, III/3, 310).

541. *Ampelum.* Fragment de altar de calcar. Dimensiuni: 0,29 × 0,45 × 0,26 m. Litere înalte de 5 cm.

I. T. Lipovan, *loc. cit.*, p. 69, nr. 2, fig. 2 (foto, desen).

...
...
... *proc(uratoris)*
... *v(otum) s(olvit) l(ibens)*

Editorul crede că dedicantul (?) este cel din inscripția precedentă.

542. *Ampelum.* Altar de calcar; capitelul deteriorat. Dimensiuni: 1,10 × 0,55 × 0,43 m. Litere înalte de 3—8 cm; ligaturi (r. 2 *V + T*, 3 *A + E*).

I. I. Lipovan, *loc. cit.*, p. 69—72, nr. 3, fig. 3 (foto, desen).

[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo)
[p]ro salut(e)

Statia (e) Feslae,
[C.] Restitu-
 5 *tius Iustus*
et C. Iulius
Priscinus
v(otum) s(olverunt) l(ibenter) m(erito)

543. *Ampelum*. Fragment de altar de calcar. Dimensiuni : 0,40 × 0,30 × 0,28 m. Clar este numai numele dedicantului (?), *Domesticus*.

I. T. Lipovan, *loc. cit.*, p. 72–73, nr. 4, fig. 2/2 (foto, desen).

544. Războieni-Cetate (jud. Alba). Fragment de basorelief votiv cu reprezentarea zeiței Epona (descoperit în 1986). Dimensiuni : 0,20 × 0,25 × 0,04 m. Jos, pe chenar, o inscripție (litere înalte de 1,3–1,8 cm). Muzeul Unirii, Alba Iulia (inv. R 8258).

Cl. L. Băluță, SCIVA, 41, 1990, 1, p. 83–85, fig. 1–2 (foto, desen).

Aurel(ius) Oecon Quetia(nus)
v(otum) l(ibens)...

Editorul înclină a crede că dedicantul era un militar de origine celtică din *ala I Batavorum*, care staționa la Războieni–Cetate (vezi IDR, III/4, p. 64–69).

545. Sînmiclăuș (com. Șona, jud. Alba). Altar descoperit în 1979. Dimensiunile nu sînt menționate.

M. Blăjan, Apulum, 26, 1989 (1990), p. 309, nr. 23 b.

I(ovi) O(ptimo) M(aximo)

546 (= IDR, III/4, 205). „Altarul votiv” de la Secuieni (jud. Harghita) este în realitate un capitel medieval (cu inscripție din anul 1640), acum în Muzeul din Cristur; vezi C. Beldiman, Apulum, 26, 1989 (1990), p. 263.

547 (= IDR, III/4, 249). Sînpaul (jud. Harghita). Fragment de lespede de calcar; 0,21 × 0,165 × 0,11 m. Litere înalte de 4,8–6 cm; în r. 3, ligatura *M + P*. Rectificare de lectură:

C. Beldiman, Apulum, 26, 1989 (1990), p. 265–266, nr. 1, fig. 1 (foto, desen).

[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo)
[et Iunon]i Reg(inae)
[pro salut]e Imp(eratoris) C(aesaris)

R. 1 AVG (ligatura A + V) I. I. Russu.

548. Odorheiu Secuiesc (jud. Harghita). Stea funerară de calcar, descoperită cu ocazia unor lucrări edilitare; probabil reutilizată, în epoca modernă, ca material de construcție (nu s-au descoperit alte materiale arheologice). Partea superioară a piesei ruptă. Dimensiuni : 1,15 × 0,86 × 0,18 m. Cîmpul inscripției : 0,95 × 0,65 m; litere înalte de 4,5 cm. Muzeul din Odorheiu Secuiesc (inv. 7617).

R. Ardevan, C. Beldiman, J. Zepezcaner, SCIVA, 41, 1990, 2, p. 195–201; C. Beldiman, Apulum, 26, 1989 (1990), p. 263–264 (textul inscripției, fără ilustrație).

Ael(ius) Equester, vel(eranus) ex (centurione),
Aureliae Iuliani, coniugi
virginiae benemerenti,
conquen vixit annis LX,
 5 *posuit titulum et sibi*

Autorii cred că Aelius Equester era un veteran al cohortei *I Ubiorum*, staționată în castrul de la Odorheiu (IDR, III/4, 262). Cognomenul defunctei este considerat celtic. În r. 4, *conquen*, formă populară pentru *cum quem* (prepoziția *cum* utilizată cu acuzativul : H. Mihăescu, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, București-Paris, 1978, p. 245–246, nr. 235).

549. Aiton (jud. Cluj). Fragment de toartă de amforă cu ștampila *VIRGIN*; mențiune : M. Blăjan, Apulum, 26, 1989 (1990), p. 284.

B) MOESIA INFERIOR

(Dobrogea)

550. *Tomis*. Completări și rectificări privind unele inscripții din ISM, II (I. Stoian) : D. Slușanșchi, Pontica, 21–22, 1988–1989, p. 305–311; S. Olteanu, *ibidem*, p. 313–317.

551. Topraisar (jud. Constanța). Fragment de lespede de calcar, descoperit întâmplător (1978). În registrul superior sînt reprezentate trei personaje într-un car; un altul conduce boii. Dimensiuni: $0,50 \times 0,52 \times 0,13$ m. Inscripția este despărțită de registrul superior printr-un chenar în relief; înălțimea literelor: 3,8 – 4,1 cm. Muzeul național de istorie și arheologie, Constanța (inv. 29 706).

Maria Bărbulescu, *Thraco-Dacia*, 11, 1990, p. 5–9, fig. 1 (foto, desen).

Νχιέτων Δεκεβᾶ —

λου τῇ ἰδίᾳ συν —

[βίω] . . . , AKA (?)

Pentru atestările numelui *Decebalus* în epigrafia greco-latină, vezi C. C. Petolescu, *Decebal, regele dacilor*, București, 1991, p. 14–15, nota 30.

552. Două fragmente de țigle șampilate atestînd o nouă unitate militară romană în sud-vestul Dobrogei:

M. Irimia, *Pontica*, 21–22, 1988–1989, p. 113 – 121, fig. 1–2 (foto, desen).

Primul fragment a apărut în 1976 la Gura Canliei (com. Lipnița, jud. Constanța) (7 km în amonte de cetatea de la Izvoarele); dimensiunile actuale ale șampilei: $3,2 \times 1,8$ cm. Probabil desenul publicat de editor nu este în întregime corect, căci *sicilicus* de deasupra hastei din dreapta a literei *H* și a numărului de ordine este de fapt chenarul șampilei (cum pare să rezulte din fotografia publicată la fig. 2). Celălalt fragment a fost descoperit în 1987 la Izvoare (com. Lipnița, jud. Constanța; antica *Sacidava*), pe plaja Dunării; dimensiuni: $5,8 \times 2,5$ cm; imprimare inversă (la fig. 1–2, poziția șampilelor este răsturnată). Muzeul din Constanța (inv. 35 185).

[C]oh(ors) II C(halcidenorum)

Această unitate este atestată în Moesia Inferior de mai multe diplome militare (CIL, XVI, 45, 78 și 138 din anii 99, 134 și 138; Margaret M. Roxan, *Roman Military Diplomas 1954–1977*, Londra, 1978, nr. 50 din anul 157) (cf. A. Aricescu, *Armata în Dobrogea romană*, București, 1977, p. 85).